

El llibre infantil en la formació bibliotecària

per Teresa Mañà

Com segurament els lectors de «Serra d'Or» saben, aquest any 2015 commemorem el centenari de la creació de l'Escola de Bibliotecàries, una proposta de formació exclusivament femenina dissenyada per Eugeni d'Ors per al personal que s'havia de fer càrrec de les tot just creades Biblioteques Populars de la Mancomunitat. L'Escola i el seu centenari són prou presents aquest any: a més de la concessió de la Creu de Sant Jordi per la Generalitat de Catalunya, s'ha celebrat l'exposició «BiblioTec. Cent anys d'estudis i professió bibliotecària», que del febrer al maig ha estat instal·lada al Palau Robert i que mitjançant una detallada cronologia i abundants documents consultables en pantalles digitals permetia fer un recorregut per la història de la institució, els estudis impartits i la incidència en la pràctica professional. L'amplitud del període mostrat no permetia aturar-se en aspectes de la formació, del tot rellevants per la innovació que suposaven en la preparació del personal bibliotecari, com per exemple l'atenció prestada a la literatura infantil i juvenil.

En un article anterior («Serra d'Or», núm. 655, juliol-agost 2014) ja vam posar de manifest l'interès que la Mancomunitat (en concret, de Jordi Rubió i Balaguer com a director de la Xarxa de Biblioteques Populars a partir de l'any 1920) havia tingut en la constitució dels fons infantils de les biblioteques populars, amb el convenciment que aquest públic lector era la llavor d'un poble culte i instruït: «En totes les Biblioteques Populars de Catalunya es pren cura molt especialment dels lectors infants. Una secció de llibres, triats a posta, i instal·lada en un armari especial, els és destinada. Les bibliotecàries vetllen especialment per aquests infants que acuden en colles a la Biblioteca [...]. En l'actual pla d'estudis de l'Escola de Bibliotecàries de la Generalitat és tinguda en compte l'especial formació tècnica i bibliogràfica que exigeix el servei d'una biblioteca infantil» (Jordi Rubió i Balaguer, «Organització de biblioteques populars», «Butlletí dels Mestres», núm. 55 (1931), pàgs. 166-167).

La presència del llibre infantil en la formació de les bibliotecàries fins a la Guerra Civil es pot resseguir

d'una manera detallada en el llibre d'Assumpció Estivill *L'Escola de Bibliotecàries 1915-1939* (Barcelona: Diputació de Barcelona; Universitat de Barcelona, 1992), obra imprescindible per a l'estudi d'aquest centre de formació especialitzada. En la primera etapa de l'Escola, de 1915 a 1924, sota les direccions d'Eugeni d'Ors (interí de 1915 a 1917), Josep Palau i Vera (1917-1919) i Lluís Segalà (1919-1924), els estudis incloïen assignatures d'humanitats —geografia, història de la cultura i història de Catalunya, llatí, literatura general— i tècniques, però no s'impartia cap matèria dedicada a la selecció dels fons destinats al públic infantil, malgrat que totes les biblioteques populars per a les quals es formaven les alumnes del centre tenien una secció per a aquest públic.

Sota la dictadura de Primo de Rivera, el centre passa a denominar-se Escuela Superior para la Mujer i s'hi agreguen el 1925 l'Escuela de Bellas Artes i el 1928 l'Escuela de Institutrices. Part del professorat d'aquest centre farà assignatures enfocades al coneixement dels infants (psicologia, pedagogia), però no hi haurà cap assignatura dedicada als llibres infantils.

És en el període 1930-1939, quan recupera el nom d'Escola de Bibliotecàries sota la direcció de Jordi Rubió i Balaguer, que els llibres per al públic infantil fan aparició en els plans d'estudis amb Ramon d'Alòs-Moner en una assignatura denominada Bibliografia, selecció de llibres i literatura infantil. En la documentació d'aquest professor, custodiada a l'arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans, només es conserven els apunts de les classes d'aquesta matèria d'un curset celebrat a l'estiu de 1938 i el calendari de sessions dels cursos 1937-1938 i 1938-1939. En les notes de les classes d'aquest darrer curs, en les quals el professor Alòs-Moner apuntava cada dia el tema de què havia tractat, sorprèn veure que el darrer apunt correspon al dia 20 de gener de 1939, sessió dedicada a tractar de poligrafies. Sis dies després, les tropes franquistes entrenen a la ciutat de Barcelona.

Amb la mateixa normalitat amb què es feien classes a l'Escola de Bibliotecàries fins als darrers dies de la

La bibliotecària Teresa Rovira rep el premi Ramon d'Alòs-Moner, en memòria del formador de les bibliotecàries infantils. (Foto: Barceló)

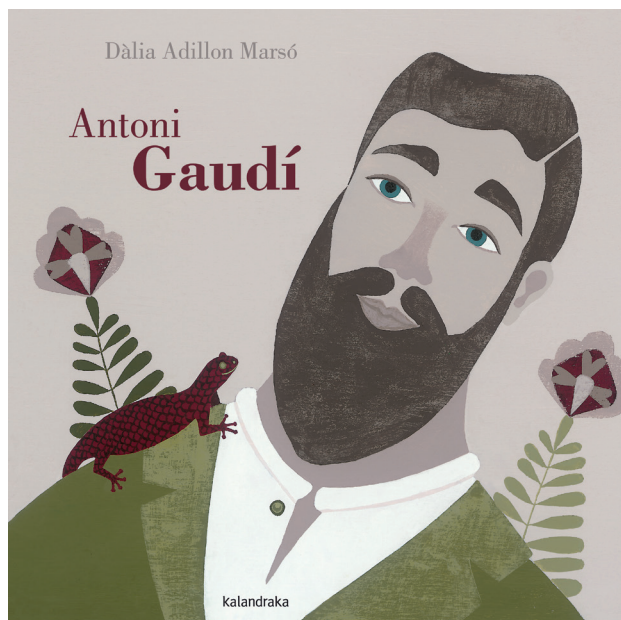
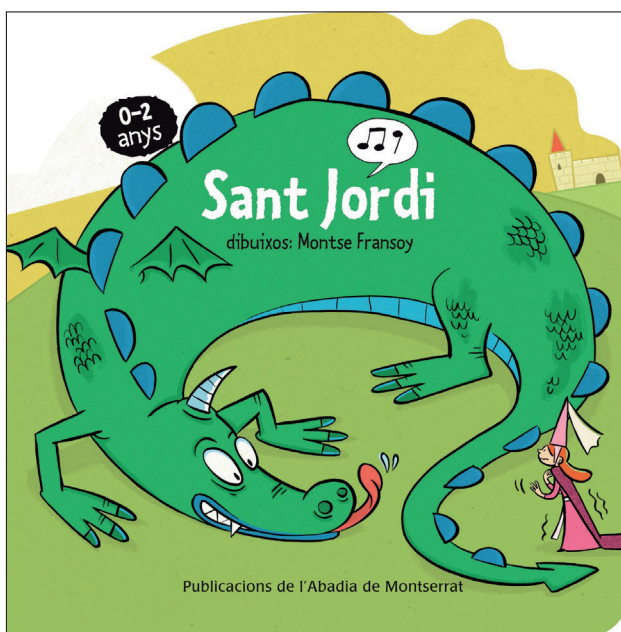
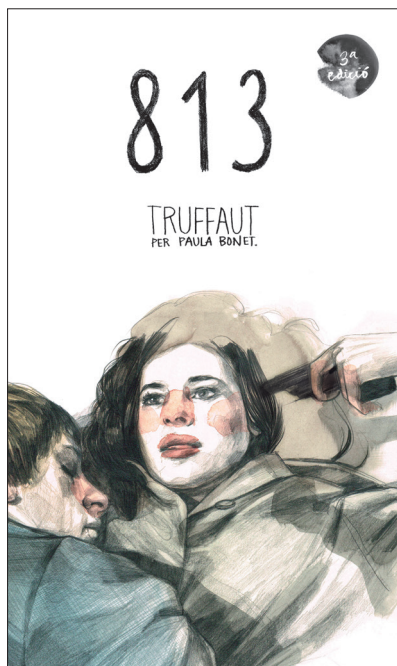
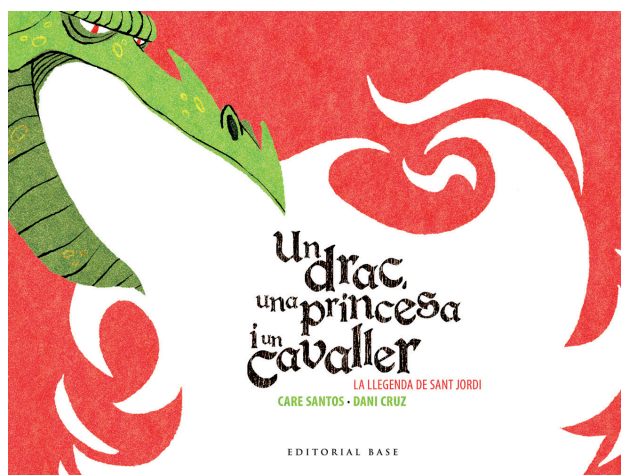
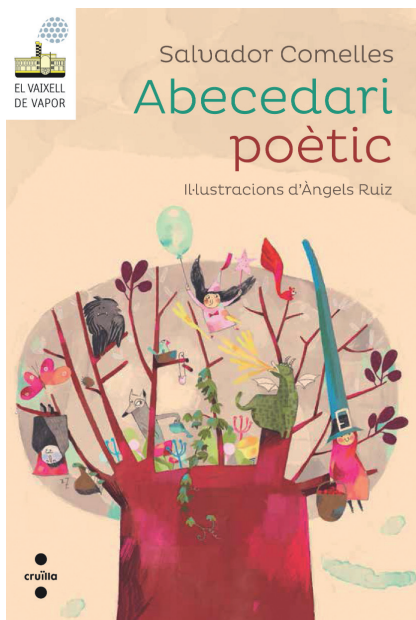
guerra, en ple estiu de 1938 Rubió posa en marxa un projecte d'especialització de la professió consistent en un curset per a les bibliotecàries de les sales de lectura per a infants. Aquest curs, com exposa detalladament Estivill (pàgs. 305-306 i 372, nota 166), preveia deu hores de Psicologia infantil a càrrec de Pere Font Puig, i deu d'Història i bibliografia de la literatura infantil impartides per Ramon d'Alòs-Moner, tots dos professors del centre; pel que fa als continguts tècnics, deu hores d'Organització i administració de biblioteques infantils i cinc de Catalogació i classificació, a cura, respectivament, de M. Lluïsa Rivas i Justa Balló, ambdues bibliotecàries que havien estat becades per a fer estades a l'estranger; en concret, Rivas havia estat a la biblioteca infantil L'Heure Joyeuse, de París, primera biblioteca francesa exclusivament per al públic infantil, inaugurada el 1924.

El curs es completava amb conferències de l'escriptor Carles Riba («Els meus llibres per a infants»), del pintor Feliu Elias («La il·lustració dels llibres i periòdics infantils editats a Catalunya»), del pedagog Alexandre Galí («El conte en la literatura d'infants: com s'explica o es llegeix»), del metge Jeroni Moragues («Llibres quietes i llibres moguts»), del director de l'Escola del Mar, Pere Vergés («La biblioteca de l'Escola del Mar com a funció social pedagògica»), i de l'alumna i futura poeta, recentment traspasada, Joana Raspall, que va presentar el desenvolupament del seu treball de final de carrera sobre biblioteques infantils. D'aquestes conferències, ja sigui perquè no s'han localitzat els

arxius o perquè no se'n conserva documentació en els arxius personals (cas de Jeroni Moragues i d'Alexandre Galí), es disposa de poca informació. Es coneixen les notes de la conferència de Carles Riba, transcrites i recollides en el volum 5 de la seva *Obra completa* (Edicions 62, 1992), dedicat a la narrativa, a cura d'Enric Sullà. Són notes poc estructurades, més aviat esbossos d'idees referides a la seva producció de literatura infantil, a la seva creació. Des del punt de vista del que s'ensenyava a les futures bibliotecàries, tenen més interès les esmentades anotacions del professor Alòs-Moner.

En aquests apunts del curset de l'agost de 1938, Alòs-Moner comença definint el concepte: parlar de llibres per a infants li sembla un enunciat poc precís, ja que presenta interferències amb la literatura pedagògica i pròpiament didàctica. Potser la diferenciació, segons ell, és «llibre que el noi llegeix o mira per ell mateix». Recomanava que els llibres per a infants siguin agradables a la vista, de presentació acurada, i que no abusin del sentimentalisme. En aquest sentit, alerta que «la novel·la sentimental pot arribar a un límit de morbositat». Cita, previsiblement, Folch i Torres, a qui reconeix «traça, constància, fecunditat i influència» a fer lectors, però posa en dubte l'actuació dels seus imitadors, sense citar noms.

Entre les editorials recomanades per a la tria de llibres de les biblioteques, no hi falten els àlbums de l'Editorial Muntanyola, les obres de divulgació de Seix Barral, les adaptacions d'Araluce i Proa, i també els volums d'altres editorials catalanes i castellanes que

publiquen llibres d'història, geografia, religió o biografies. Sobre les sèries, opina que «caldria no abusar de certs herois de literatura infantil que a força de ser explotats degeneren i acabarien per fer-se antipàtics i tot», referint-se a les novel·les de Tarzan, massa allargassades, o els Pinochos de Calleja, que, segons la seva opinió, desmereixen el veritable. Sobre els llibres d'història, «falten autors que sàpiguen —o almenys no ho han intentat— extreure de les pàgines de la nostra història, dels nostres autors clàssics antics, matèria per a recontar als infants». En aquest sentit, creu que de la *Crònica* de Ramon Muntaner en podrien sortir diversos llibres d'història per als petits i per als adolescents. És curiós el comentari sobre els llibres d'aventures: «No cal abusar tampoc en el sentit que l'excés d'aventura, la tensió massa forta i seguida que produeixi en l'ànim del lector el perjudiqui. És mal que té l'abús del llibre d'aventures.» I en tractar del llibre de teatre es dol que la producció de teatre infantil no sigui gaire nombrosa ni reeixida —afirmació que continua vigent.

Aquestes lliçons de Ramon d'Alòs-Moner es van completar amb els treballs fets per les alumnes, que consistien a seleccionar cinc títols de llibres per a infants de diferents editorials i característiques i que es conserven a l'arxiu de l'antiga Escola de Bibliotecàries. La documentació ens permet veure la selecció que feien —per tant, el valor que les bibliotecàries donaven als llibres— i l'oferta editorial del moment. Amb molt bon criteri, hi ha qui opina que l'*Alicia* traduïda per Carner és una traducció potser massa literària per a anar a mans infantils, però els llibres de Walt Disney també formen part de la tria. Aquesta combinació docent de teoria i pràctica va ser sempre una constant en la formació de les bibliotecàries.

En acabar la Guerra Civil, l'Escola canvia radicalment d'una manera obligada. A més del forçós canvi de llengua, s'imposa un pla d'estudis nou de caràcter clàssic i humanístic que no es modificarà fins als anys setanta i, sobretot, fins al reconeixement oficial dels estudis bibliotecaris (fins llavors era un títol expedit per la Diputació de Barcelona) com a estudis universitaris.

Pel que fa al llibre infantil, aquesta matèria no s'incorpora de nou en la formació de les bibliotecàries fins al curs 1972-1973, en què la bibliotecària Teresa Rovira s'encarregarà de l'assignatura de Literatura infantil. Durant els onze anys que imparteix aquesta assignatura, Rovira és també directora de la Biblioteca de Sant Pau i de la de la Santa Creu, respectivament una biblioteca general i una d'infantil en dos edificis encarats i independents sota les dependències de la Biblioteca de

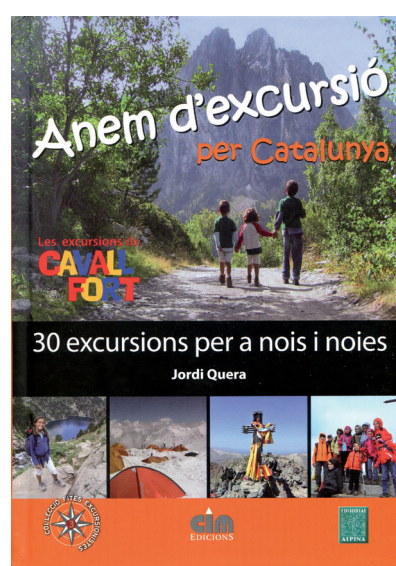
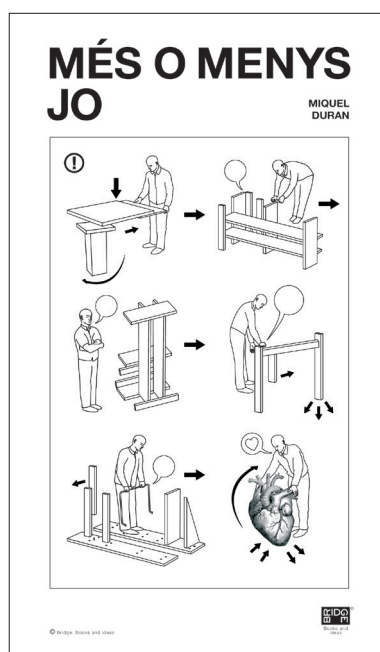
Catalunya, al pati de l'antic Hospital de la Santa Creu, on encara són avui. La Biblioteca Infantil de la Santa Creu, amb un fons històric important i també un fons modern provinent del dipòsit legal, gaudeix d'una col·lecció de valor patrimonial que servirà com a laboratori de treball dels estudiants de bibliotecaris, ja que les classes es faran a la biblioteca amb treball directe amb els materials. Els profunds coneixements de Teresa Rovira sobre història del llibre infantil en català asseguren un estudi aprofundit del període del Noucentisme, a més d'un enfocament complet de la literatura occidental; els estudiants, sota el seu guiatge, elaboren treballs de recerca, que són una font d'informació per a estudiosos i investigadors, escriptors, il·lustradors, crítics, en una època en què la documentació sobre llibre infantil contemporani era inexistent.

La marxa de Teresa Rovira a la direcció de la Xarxa de Biblioteques Populars de la Diputació de Barcelona i la seva retirada com a professora del centre no va comportar canvis en l'assignatura de Literatura infantil, que va ser impartida per la bibliotecària Concepció Camps, secretària de l'aleshores Escola Universitària Jordi Rubió i Balaguer. Amb el reconeixement universitari, l'Escola va passar a oferir la diplomatura en biblioteconomia i documentació i, amb un nou pla d'estudis, l'assignatura es va conservar sota el nom de Biblioteques i llibres per a infants, amb una orientació ampliada als serveis de les biblioteques infantils i escolars, impartida per qui signa aquestes ratlles.

Més tard, l'any 1997, l'Escola s'integrà a la Universitat de Barcelona amb el nom de facultat i, a partir del curs 2010, amb la implantació dels graus a les universitats espanyoles, els estudis van anomenar-se grau d'Informació i Documentació. Actualment, la matèria de llibres infantils és present en els plans d'estudis, però no s'imparteix: s'inclou en una assignatura més àmplia denominada Serveis per al públic infantil i juvenil, de tipus optatiu, que està incorporada al catàleg d'assignatures que es poden oferir als estudiants, però que fins ara no s'ha programat en cap curs. És a dir, des de la implantació del nou grau, els futurs bibliotecaris no tenen la possibilitat de fer, d'una manera optativa, cap formació específica sobre llibres infantils. Confiem que, abans que els estudis es reformin altre cop, els estudiants tinguin ocasió de conèixer a fons la producció de llibre infantil i la importància de les seccions infantils a les biblioteques públiques.

Llibres de Sant Jordi i altres novetats

La publicació de llibres infantils —com els d'adults—

es concentra bastant entorn de Sant Jordi, ja sigui amb llibres de la temporada —els que parlen de l'heroi, dracs, princeses i roses— o les novetats.

La revista «Piu-Piu» (Publicacions de l'Abadia de Montserrat), l'única publicació en català per als infants de 0 a 5 anys, dedica el número 20 a contes, cançons, jocs i entreteniments protagonitzats per sant Jordi i el drac. La publicació, bonica i instructiva, conté un dossier per als pares perquè en puguin treure tot el profit. De la mateixa editorial, *Sant Jordi*, el darrer títol de la col·lecció Ballmanetes, també està destinat als més petits. Es tracta d'una cançó per a llegir o cantar amb

el nen a la falda, acompanyada amb il·lustracions de Montse Fransoy.

Nathalie Pons, en el conte *Per l'abril, llibres i roses mil* (Barcanova), explica la diada per mitjà de tres germans que juguen a disfressar-se dels personatges de la festa (drac, heroi i princesa). Una edició amb molt poc text i en la qual els dibuixos de Valentí Gubianas resulten els veritables protagonistes. La mateixa editorial presenta *Drac dragnet*, de Mar Pavón i Ester Garay, un llibre de cartró protagonitzat per un petit drac, tendre i manyac com un gosset que l'acompanya en la narració. I sota el títol *El rebost de sant Jordi* un equip d'autors format

per E. Baldó, R. Gil i M. Soliva proposa un compendi de formes literàries (un rodolí, un embarbussament, un refrany, un poema, un cal·ligrama, un haiku, una endevinalla, una tanka, una tirallonga i un acròstic), totes referides a sant Jordi, presentades amb lletra de pal i lletra lligada i il·lustrades amb dibuixos d'Anna Mongay, que de segur entretindran els petits lectors. I encara un bonic llibre de gran format, *Un drac, una princesa i un cavaller* (Base), en el qual Care Santos fa una versió en vers de la llegenda i llueixen els dibuixos de Dani Cruz.

El gènere de llibres sobre llibres és molt apropiat per al dia de Sant Jordi. Entre les novel·les d'adults és un gènere cada vegada més present, potser perquè és un tema que interessa els qui llegeixen. Entre els editats per al públic infantil, destaca *Si jo fos un llibre* (Joventut), de José Jorge Letria i André Letria, obra original portuguesa que va rebre merescudament el 2012 el Premi Junceda i que es presenta com un llibre de postals, sense narració..., una invitació a imaginar. Més infantil és *La muntanya de llibres més alta del món* (Animallibres), de Rocío Bonilla. Traduït del castellà, l'autora il·lustra amb gràcia la història d'un nen que vol volar i que finalment ho aconsegueix a través de la lectura. *Més que llibres*, de Josep Vicó, d'aquesta mateixa editorial, exposa les bondats de la lectura amb rodolins («Si l'avorriment et ve a buscar, amb un bon llibre et podràs defensar»). Malgrat que els dibuixos i la presentació el fan molt apte per als lectors infantils, potser el text no els acabarà d'interessar.

Entre les novetats que ens ha portat Sant Jordi, recuperem un títol que va ser èxit en el seu moment com *Ostres tu, quin cacau!* (La Magrana), de Maite Carranza, editat per primer cop el 1986 i que possiblement a hores d'ara encara és tan hilarant com en el seu moment; Gustavo Roldán dibuixa un *pop-up* desplegable, *Si vostè volés* (Combel), en què convida petits i grans a imaginar l'experiència de volar, i Dalia Adillon presenta *Antoni Gaudí* (Kalandraka), una breu biografia il·lustrada sobre la vida i l'obra de l'arquitecte modernista, que serveix també per a conèixer les seves obres més emblemàtiques.

Entre els llibres de bona poesia, suggerim dos títols, un de nou i un de recuperat. El nou correspon a Salvador Comelles, un autor que cada vegada es dedica més a aquest gènere. Ara ens proposa *Abecedari poètic* (Cruïlla): un poema per a cada lletra de l'abecedari amb diferents formes poètiques com l'endevinalla de la K, l'al·literació de la P, el to popular de la R, l'embarbussament de la V, tots amb il·lustracions d'Àngels Ruiz.

Sense deixar de ser fàcils i divertits, resulten ideals per a familiaritzar-se amb el llenguatge poètic. El títol reeditat és el *Bestiari* (Labutxaca) de Pere Quart, publicat per primer cop el 1937 i que se'ns presenta amb les clàssiques il·lustracions de Xavier Nogués. Dos títols imprescindibles per al professorat que vol treballar la poesia amb els alumnes.

Per acabar, un parell de llibres diferents. 813: *Truffaut* (Bridge), de Paula Bonet, autora dels dibuixos i del text, manuscrit, un llibre bonic de mirar però que no sabem si interessarà els qui desconeguin la figura del cineasta. I un llibre especial per a un dia especial: *La meva Primera Comunió. Tinc un amic per sempre: Jesús* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat), amb text de Marta Minella i uns dibuixos d'aire clàssic de Mercè Tous que s'adiuen molt bé amb el tipus de publicació, que a la vegada presenta un disseny ben modern. En el llibre, de gran format, els nois i noies podran fixar allò que han après a catequesi i també hi podran escriure o enganxar-hi els records del dia.

Premis «Serra d'Or»

El 29 de d'abril es van fer públics els premis Crítica «Serra d'Or», que amb el lliurament d'una serreta d'or —una petita joia dissenyada pels joiers Capdevila, ja que el guardó no té recompensa econòmica— reconeixen els millors llibres editats al llarg de l'any anterior. En l'àmbit del llibre infantil, el premi Crítica «Serra d'Or» de Coneixements ha estat per a *Anem d'excursió per Catalunya: 30 excursions per a nois i noies*, de Jordi Quera (Ed. Cim/Alpina), que recull una selecció de trenta itineraris publicats a la revista «Cavall Fort», presentats d'una manera didàctica i pràctica.

L'escriptor Joan Calçotets (pseudònim de Joan Ri-oné) i l'il·lustrador Armand han rebut el Crítica «Serra d'Or» Infantil pel llibre *Un mitjà diferent a cada peu* (Piscina, un petit oceà). En aquest cas, la història gira al voltant de dos personatges que es troben al mig del conte: una dona amb un mitjà diferent a cada peu i un home amb un peu diferent a cada mitjà. Un conte estimulant i imaginatiu, que té, a més, el mèrit de ser un projecte d'una petita editorial tarragonina que opta per la qualitat i l'originalitat.

I el guardó de Crítica Juvenil ha anat a parar a *Més o menys jo*, de Miquel Duran (La Galera. Bridge), un atrevit experiment de narració d'adolescent en primer persona, comú en els temes, però que s'atreveix amb un estil personal ple de lirisme. Una proposta arriscada que destaca per sobre d'altres de més convencionals.